Ibragimov Shuxrat Isroilovich (Qarshi davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi)

HUQUQBUZARLIKNING OLDINI OLISHDA PROFILAKTIKA TIZIMINI SIFAT JIHATDAN YANGI BOSQICHGA OLIB CHIQISHDA PREVENTIV CHORALAR

Annotatsiya. *Ushbu maqolada huquqbuzarlikning oldini olishda profilaktika tizimining ahamiyati, hozirgi holati va uni sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish uchun zarur vazifalar ko'rib chiqiladi. Profilaktika tizimining huquqiy, ijtimoiy va texnologik jihatlari tahlil qilinib, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari keltiriladi. Ushbu chora-tadbirlar huquqbuzarlik darajasini pasaytirish va jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirishga xizmat qiladi. Maqola davlat, jamiyat va fuqarolar o'rtasidagi hamkorlikning muhimligini ta'kidlaydi.*

Kalit so'zlar: *huquqbuzarlik, profilaktika tizimi, huquqiy madaniyat, qonunchilik, zamonaviy texnologiyalar, ijtimoiy-iqtisodiy omillar, huquqiy savodxonlik, hamkorlik, jinoyatchilikning oldini olish, xavf guruhlari.*

ПРЕВЕНТИВНЫЕ МЕРЫ ПОДНЯТИЯ СИСТЕМЫ ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ НА КАЧЕСТВЕННО НОВУЮ СТУПЕНЬ

Аннотация. *В данной статье рассматривается значение системы профилактики в предупреждении преступности, ее современное состояние и задачи, необходимые для вывода ее на качественно новый уровень. Анализируются правовые, социальные и технологические аспекты системы профилактики, представлены существующие проблемы и пути их устранения. Данные меры служат снижению уровня преступности и повышению правовой культуры в обществе. В статье подчеркивается важность сотрудничества государства, общества и граждан.*

Ключевые слова: *преступность, система профилактики, правовая культура, законодательство, современные технологии, социально-экономические факторы, правовая грамотность, сотрудничество, профилактика преступности, группы риска.*

PREVENTIVE MEASURES IN TAKING THE PREVENTION SYSTEM IN PREVENTING CRIME TO A NEW LEVEL IN QUALITATIVE ASPECTS

Annotation. *This article examines the importance of the prevention system in preventing crime, its current state, and the tasks necessary to bring it to a new level in terms of quality. The legal, social, and technological aspects of the prevention system are analyzed, and existing problems and ways to eliminate them are presented. These measures serve to reduce the level of crime and improve the legal culture in society. The article emphasizes the importance of cooperation between the state, society and citizens.*

Keywords: *crime, prevention system, legal culture, legislation, modern technologies, socio-economic factors, legal literacy, cooperation, crime prevention, risk groups.*

Kirish. Huquqbuzarlik jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy rivojlanishiga jiddiy to'siq bo'lib xizmat qiladi. Bu holatni bartaraf etish va oldini olish uchun profilaktika tizimi muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda dunyoda va mamlakatimizda huquqbuzarliklarni kamaytirishga qaratilgan sa'y-harakatlar doirasida profilaktika tizimini sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarish masalasi dolzarb vazifalardan biriga aylandi.

Barchamizga ma'lumki, huquqbuzarlik ijtimoiy ma'noda jamiyat, fuqarolar va jamoat birlashmalarining huquq va manfaatlariga xavf tug'dirishga qodir xulq bo'lib, u ijtimoiy munosabatlarning rivojlanishini qiyinlashtiradi va ularning buzilishiga sabab bo'ladi. Buning oqibatida jamiyatda turli darajadagi ko'ngiisizliklar yuz bera boshlaydi va jamiyat o'z-o'zidan tanazzulga yuz tutadi. Shu o'rinda, huquqbuzarlik profilaktikasi tushunchasiga yuridik ma'noda ta'rif berib o'tsak. "Huquqbuzarlik" deganda, jamiyat uchun xavfli bo'lgan qilmish (harakat yoki harakatsizlik), boshqa manbada esa huquqbuzarlikka jamiyatda o'rnatilgan va qonun asosida belgilangan tartib, umuman, ijtimoiy yashash qoidalarini buzish, deb ta'rif berilgan.

Milliy va xalqaro tajribalar asosida ishlab chiqilgan prevensiv choralar, masalan, ta'lim dasturlari, ijtimoiy loyihalar va psixologik yordam, huquqbuzarliklarni kamaytirishga yordam beradi. Bunday yondashuvlar, yoshlarni ijtimoiy hayotga faol jalb qilish, ularning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish va huquqiy ongini oshirishga qaratilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organ yoki muassasaning muayyan shaxsning huquqbuzarlikdan jabrlanuvchiga aylanishi xavfini kamaytirishga qaratilgan profilaktika chora-tadbirlarini qo'llashga doir faoliyati huquqbuzarliklarning viktimologik

profilaktikasidir. Huquqbuzarliklar profilaktikasining bu turi ma'lum bir toifadagi shaxslarning muayyan huquqbuzarliklar oqibatida jabrlanuvchi bo'lib qolishini oldini olishni nazarda tutadi.

Mamlakatimizda Q.R.Abdurasulova, G.T.Abdullaxodjayev, X.M.Abzalova, G.O'.Ahmedova, Sh.A. Ganiyev, A.G.Zokirova, M.Z.Ziyodullayev, I.Ismoilov, O.M.Mahkamov, F.M.Muhiddinov, S.S.Niyozova, J.A.Ne'matov, A.K.Rasulev, N.S.Salayev, F.Tohirov, M.Q.O'rozaliyev, I.Y.Fozilov, Sh.R.G'afurov, V.G. Fayzullayeva, N.T.Ismoilov, J.A.Ibrohimov, G'.S.Qarshiyev, F.X.Qo'chqorova, A.Sh.Murodov, B.U. Tadjixonov, M.K.Uteniyazov, B.A.Umirzoqov va boshqalar tomonidan ayrim turdagi huquqbuzarliklar hamda ma'lum toifadagi shaxslar bo'yicha huquqbuzarliklar profilaktikasi bilan bog'liq ba'zi masalalar tadqiq etilgan.

Tahlil va natija. Jamiyat hayotining turli sohalarida inson omili ustun hisoblanadi, ayniqsa, unda voyaga yetmaganlarning haq-huquqlarini himoya qilish, ularning ilmiy, ijodiy, intellektual salohiyatini yuksaltirishga asosiy vazifalardan biri sifatida qaraladi. Shu bilan birgalikda, voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklar sonining ortishi, o'smirlar o'rtasida deviant xulqning ommalashuvi kabi holatlar huquqbuzarlik profilaktikasi masalasida jamiyatning barcha institutlari tizim sifatida o'zaro hamkorlikda faoliyat olib borishini taqozo etmoqda.

Davlatimiz yoshlar masalasini davlat siyosati darajasiga ko'tarib, bugungi kunda aholining yoshlar qatlamiga oid islohotlarni to'la-to'kis amalga oshirib kelmoqda. Yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning huquq va erkinliklarini ta'minlash, yoshlarga oid qonun hujjatlarini takomillashtirish kabi vazifalar bilan bir qatorda voyaga yetmaganlar huquqbuzarligining oldini olish masalasi ham dolzarb vazifalar qatoridan joy oldi. Huquqbuzarliklarning oqibati bilan emas, balki uning kelib chiqishi sabablarini aniqlash profilaktika ishlarini olib borishning samaradorligini oshirishga asos bo'ladi.

Profilaktikaning asosiy maqsadi ham huquqbuzarlikka moyil bo'lgan shaxslarning xatti-harakatlarini o'zgartirish, ularni jamiyatga foydali a'zolar sifatida qayta integratsiyalashdir. Shu bilan birga, ushbu tizim davlat organlari, jamoat tashkilotlari va fuqarolar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Dunyo tajribasiga nazar tashlasak, profilaktika tizimi yaxshi yo'lga qo'yilgan mamlakatlarda jinoyatchilik darajasi sezilarli darajada pasayganini ko'rish mumkin. Masalan, Yaponiya va Skandinaviya davlatlarida profilaktik choralar ijtimoiy adolat, ta'lim va aholining huquqiy madaniyatini oshirishga qaratilgan bo'lib, bu esa jinoyatchilikning oldini olishda muhim natijalarga olib kelmoqda.

O'zbekistonda huquqbuzarlikning oldini olish bo'yicha profilaktika tizimi so'nggi yillarda sezilarli darajada rivojlandi. Qonunchilikda huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan bir qator normativ hujjatlar qabul qilindi, mahalliy hokimiyat organlari va huquq-tartibot idoralari faoliyatida profilaktik ishlar kuchaytirildi. Biroq tizimni sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish uchun hali ko'p muammolarni hal qilish zarur.

Birinchidan, profilaktika tizimida resurslarning yetarli emasligi muammo sifatida ko'zga tashlanadi. Bu nafaqat moliyaviy resurslarga, balki malakali mutaxassislar, zamonaviy texnologiyalar va infratuzilma bilan bog'liq.

Ikkinchidan, aholining huquqiy savodxonligi hali ham past darajada qolmoqda. Ko'p hollarda odamlar o'z huquq va majburiyatlarini to'liq anglamasdan huquqbuzarlikka yo'l qo'yishadi.

Uchinchidan, profilaktika tizimi ko'proq reaktiv (ya'ni huquqbuzarlik sodir bo'lgandan keyin choralar ko'rish) xarakterga ega bo'lib, proaktiv (oldindan choralar ko'rish) yondashuv yetarli darajada rivojlanmagan.

Huquqbuzarlikning oldini olishda eng muhim omillardan biri – fuqarolarning huquqiy madaniyatidir. Buning uchun maktablar, universitetlar va ommaviy axborot vositalari orqali huquqiy ta'limni kengaytirish zarur. Mahalla tizimi orqali aholiga qonunlarning mazmuni va ahamiyatini tushuntirish, seminarlar va targ'ibot tadbirlari tashkil etish samarali natijalar beradi.

Huquqbuzarlikning ko'p sabablari ijtimoiy adolatsizlik, ishsizlik va qashshoqlik bilan bog'liq. Shu sababli, profilaktika tizimini rivojlantirishda iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish, yangi ish o'rinlari yaratish va aholining turmush darajasini oshirishga qaratilgan dasturlar ishlab chiqilishi lozim. Bu jarayonda davlat, xususiy sektor va jamoat tashkilotlari o'zaro hamkorlik qilishi muhim. Profilaktika tizimida xavf guruhidagi shaxslar (masalan, oldin sudlanganlar, yoshlar, moddiy qiyinchilikdagi oilalar) bilan individual ish olib borish muhim. Psixologlar, sotsiologlar va huquqshunoslar jalb qilingan holda, ularning xatti-harakatlarini tahlil qilish va ijobiy yo'nalishga yo'naltirish choralari ko'rilishi kerak.

Profilaktika tizimi faqat huquq-tartibot organlarining yolg'iz harakatlari bilan samarali bo'lolmaydi. Bu jarayonda mahalla qo'mitalari, ta'lim muassasalari, nodavlat tashkilotlari va diniy muassasalar bilan

hamkorlikni kuchaytirish zarur. Har bir tashkilot o‘ziga xos tajriba va imkoniyatlarini jalb qilib, umumiy maqsadga xizmat qilishi mumkin.

Yoshlar orasida huquqbuzarliklarning dastlabki sabablari oila muhitidagi muammolar, do‘stlar ta’siri va ijtimoiy izolyatsiya sifatida ko‘rinadi. Respondentlarning aksariyati, oila muhitining qoniqarsizligi va ota-onalar o‘rtasidagi nizolarni huquqbuzarliklar uchun asosiy omil sifatida ta’kidladilar. Bu, oila va ta’lim jarayonlarida ishlash zarurligini ko‘rsatadi. Ta’lim dasturlarining samaradorligi ham tadqiqotda muhim ahamiyatga ega. Respondentlarning ko‘pchiligi, huquqiy bilimlarni oshirishga qaratilgan ta’lim dasturlarini samarali deb hisoblaydi, lekin ushbu dasturlar, ko‘pincha, qiziqarli va motivatsiyalovchi emasligi haqida fikrlar bildirildi. Bu ta’lim tizimining yangilanishi va innovatsion yondashuvlarni qo‘llash zarurligini ko‘rsatadi.

Xulosa. Huquqbuzarlikni oldini olishda profilaktika tizimini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish – bu murakkab, lekin dolzarb vazifa. Bu jarayon nafaqat huquqiy tizimning, balki jamiyatning barcha jabhalarining rivojlanishiga bog‘liq. Qonunchilikni takomillashtirish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, aholining huquqiy savodxonligini oshirish va ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal qilish kabi vazifalar ushbu maqsadga erishishda asosiy yo‘nalishlar hisoblanadi. Faqat davlat, jamiyat va har bir fuqaroning birgalikdagi sa’y-harakatlari bilan huquqbuzarlik darajasini pasaytirish va tinch, xavfsiz jamiyat barpo etish mumkin. Shu ma’noda, profilaktika tizimini yangi bosqichga olib chiqish nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy va ma’naviy mas’uliyatdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 29-noyabrdagi „O‘zbekiston Respublikasi jamoat xavfsizligi konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 27-farmoni.

(2). O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-yanvardagi “Fuqarolar va jamoat tashkilotlarini huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashishdagi faol ishtiroki uchun rag‘batlantirish tartibi to‘g‘risida nizomni tasdiqlash haqida”gi 15-qarori URL: https://lex.uz/docs/3499747.

(3). Azimov D. Huquqiy ta’lim va uning jamiyatdagi ijtimoiy rolini oshirish. Toshkent, “Akademnashr” nashriyoti, 2015.

(4). Beketov O.I. va boshqalar. Ma’muriy faoliyat. Umumiy qism. Darslik, M., Rossiya Ichki ishlar vazirligining TsOKR, 2019, 79-bet.

(5). Karaketova D.Y. Bezorilikning jinoyat-huquqiy va kriminalogik jihatlari. Yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Doctor of Philosophy) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiyasi. 2021, 415-bet.

(6). Xo‘jaqulov S.B. Ichki ishlar organlarining huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati. T., 2017, 5-bet.

(7). Yusufov M. Preventiv tadbirlar va huquqiy madaniyatni rivojlantirish. Toshkent, “Yuridik olam” nashriyoti, 2021.

Karimova Madina Saydulla qizi (Andijon davlat Chet tillari instituti doktoranti; karimovamadina398@gmail.com)

RITORIKA NUQTAYI NAZARIDAN ERISTIK DISKURS

Annotatsiya. *Ushbu maqolada eristik diskursning asosiy xususiyatlari va ritorik nuqtayi nazaridan tahlili keltiriladi. Eristik diskurs, ya’ni, bahsli muloqot, ishtirokchilarning fikrlarini himoya qilish va raqibni mag‘lub etishga qaratilgan. Maqolada argumentatsiya, ritorik strategiyalar va manipulatsiya usullari ko‘rib chiqiladi, shuningdek, metafora va taqqoslash kabi stilistik elementlar tahlil qilinadi. Maqola eristik diskursning ijtimoiy va madaniy kontekstdagi ahamiyatini yoritadi hamda zamonaviy kommunikatsiya platformalaridagi rolini muhokama qiladi. Ushbu tahlil o‘quvchilarga eristik diskursni ijtimoiy aloqalar va muloqot jarayonining muhim qismi sifatida tushunishga yordam beradi.*

Kalit so‘zlar: *ritorika, mantiq, estetik, dialektika, muloqot, aldamalar va manipulatsiyalar.*

ЭРИСТИЧЕСКАЯ ДИСКУССИЯ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ РИТОРИКИ

Аннотация. *В данной статье рассматриваются основные характеристики эристического дискурса и его анализ с риторической точки зрения. Эристический дискурс, то есть спорный диалог, направлен на защиту мнений участников и победу над противником. В статье рассматриваются аргументация, риторические стратегии и методы манипуляции, а также анализируются стилистические элементы, такие как метафора и сравнение. Статья освещает значимость эристического дискурса в социальном и культурном контексте, а также обсуждает его роль на современных коммуникационных платформах. Этот анализ помогает читателям понять эристический дискурс как важную часть социальных взаимодействий и процессов коммуникации.*

Ключевые слова: *риторика, логика, эстетика, диалектика, общение, обман манипуляции.*